

et sanctissime educata. sed desino plura, ne me magis magisque
commemorandis illis verissimis laudibus exerceam. Literae tuae
pergratae fuerunt. Breviter sic habes, nullo me tempore fore
in tua potestate. Expecto Gratum. Tuam de nova stella luen-
brationem avidè expecto. Cuperem eam tibi subire et in huc
venire. Id si facere constituisti, tum tua tum nostra causa, laudo
consilium. Sin etiam habes tuas aliquas rationes, quamobrem id nunc
facere superedes, rogo te, ne mihi ejus lectionem invidens. In tanta
studiorum multitudine ex amanuensis copia, non desit qui describat
modo velis. Ego diligenter et libenter scriba mercedem reponam,
quantumcumque voles, pro hoc labore. De mathematico isto Tubingensi
desias esse sollicitus hoc tempore, dum intellexero ex hinc nostris, ubi
terraram me nudam ponere ac sedem fixere velit. Trato tamen erit
illis voluntatem cognoscere, ut si res mea ferent invocare eum possum
cum firmam aliquam et fidam mea huius contracta navi stationem
inveniam. Rogo Exc. V. ut ex me Dm. Doctori Fabricio et Rensackio
salutem Plur. dicat, et amicis aliis. Mercatoris de hac Stella
judicium mittere volebam, sed non potuit nunc reperiri, in tanta
rerum mearum omnium perturbatione. Mittam post hoc, si voles,
cum thematibus utatis mei et Titulum ut de eis mihi ex astis
respondeat aliquid, quod te faterem esse, pro amicitia nostra confidam.
Est hic quidam Math. Putzig insignis, ut fect, Chemicus. Cupio scire,
an eum noveris, tum si quid scire cupis ex arcanis, significas, et ex-
piscemur aliqua utilia et jucunda. Vale mi amantissime et optime
Dm. Doctor et me multas dilige, atq. impari homini tu cupis. Adio quoniam
Doctorum chemicum Imperatori, et nescio quem ex Ita-
lia & evocationem esse. Cur meos Tabulas negligis? Vale iterum.
Cracoviae XXI Nov. 1573.

D. Exc. V. Amantiss. Andreas Dudith.

Palaologus rediit ex Thracia in.

Daciam vacuis manibus, ajunt, qui illuc
veniunt, eum esse impotenter et Traxorem.
Dilectus huius suum, et multo magis, quod oblitus
sua conditionis tantopere se offerat, et eum hinc
inde, pecuniam ab amicis emendat, nesciat tamen
quid quo pacto ita uti debeat. Stis est utri-
usque. Nam huc redire cogitabat, hinc ad vos fortasse.

Epistola Petri.

[In MS. J. Wohl an Molan, da
auch in MS. a. 7 vertreten!] 202]

Tria ex me percontatio, mihi fateri, unum, an
verbum Xapete, accipite, prout de margareta hic,
ne in institutione coene Domini prout spiritus
sacredum, alterum, an istum margareta hinc
prout absolute, et prout negotatio in coene
administratione refectio, tertium, quid de ejus

[= hinc, a. 7]

[V. 200]

facto sentiam, cui reliquum est, coena Domini in illis
 eucharistia participare, in quibus panis non manna sed
 ore, ad id, ubi panem superest, sed ex more panis,
 et inbetentia consuetudine accipitur. Ad primum
 respondeo, videri mihi omnino accipiendi verbum
 de manna perceptione in verbis illis Christi in
 pellis, tum quoniam propria haec significatio est
 Tunc accipere, a qua non est semper nobis discen-
 dendum: tum quod certum sit, Dominum cum disci-
 pulis accumbentem, retinuisse ordinem et
 usitatum sumendi cibi in modum: quum nihil in ta-
 ta illa actione scribitur mandatum aut factum, un-
 de contrarium deprehendi possit. Praeterea, si Chri-
 stus singulis discipulis panem illum in os ingerere
 voluisset, certe praecedebat actio, aut ipsi
 Christo, aut discipulis paulo remotius distan-
 tibus surgendum e mensa sigillatim fuisset, etiam
 si in medio illorum Christus tunc distans fuisset dicam.
 Sicut actio illa reprobatum a personis a sepe,
 ait: Nihil autem tale ab Evangelistis narratur.
 immo sicut in illo convivio poculum vicino praebi-
 tum iussit Christus, ut postea alii alios trade-
 rent: ita probabile est panem à Christo tradi-
 et traditum, eos ex discipulis, qui remotius dis-
 cumbant ex vicinorum manu accepisse. Denique
 morem panis accipiendi distinctum in Ecclesia
 observatum, recte D. Bequingnotus demonstrat.
 De secundo, si panis sensus, sumptionem videlicet
 et simplicitate et absolute, ac propria necessa-
 ria requiri ad huius sacramenti signum, ut autem
 haec sumptio, sive acceptio manna sit, ratio
 petenda est ex ceteris terrenis de ecclesia an-
 tiqua, quae quidem non modo in ipsis signis
 panis et vini, verum etiam in ipsis actionis
 ritibus à Domino institutis spectanda est,
 ut qui, et

X. non item, quia
 quoniam panem
 et calicem, ubi
 in ipso pane
 dictum erat.

ut qui et ipsi ex Dei praescripto tam si quis sanctus de hoc 1573.
 spirituales adhibere. Quamvis enim ut
 cibo corporali efficiuntur, necesse est, ut cum su-
 rant, ut autem quibus sumuntur item etiam
 iam fide recipi. Cor. 12. 13. ut vitam &
 terram ex ea laudamus, que spirituales per
 fidem sumptis sacramentis signum sumptis
 in tantum adhibere, si vera, quam fatigatis, si ore
 ipso, quam si manu signa accipias, ut ex postea
 concedas et deprecaris. Nam certe ore sumere
 et manu accipere hoc sunt, cum manum quidem sumit
 mandatur autem et ore. Et perinde sumptis
 sacramentorum minime dici potest de his ex-
 ceptis, vel amitti, qui ore duntaxat ab eo, officio
 manus illa accipiant. Et quid ait D. Paquius,
 hoc, ista manus accipere quam optine recipere
 sentari iussu Christi, vel cum duntaxat, idem
 hoc sunt, sunt recte dicere. In etiam non est pro-
 pter compurgandum, de si ore quippe sumptis ista
 quippe etiam multa malo conveniret, quam potius
 si subtiliter hec et in ista inquirere, quod ore
 ipso sumitur, magis fieri nostrum videbatur,
 quam quod manu duntaxat accipitur. Cur igitur
 Inquit rectis facere dicis, qui manu, quam qui
 ore duntaxat sumunt? Mirum est per se esse
 quod in ista sumendi discrimine tractum pos-
 sum esse existimem, sed quoniam ab ea ratio-
 ne, que ab Apostolis et puritate Ecclesia ser-
 vata est, non sit penitus discedendum. Deinde
 etiam, quod probabile sit istam oris sumptio-
 nem non aliunde initio quam a successu istius
 signorum reverentia profectum, que postea
 in manifestum istis viris impie potestatem irra-
 sit ista officium fecisse existimo, qui ab omni
 ista oris sumptione sane monstruosa, et ama-

his initiis profecta, adeoque ubi ad iuuentum ha-
bet, aut oporiet in planis in diu sumptionem
magis in Ecclesiis reuocantur. Sed quicquid re,
sic sit, non est tamen simpliciter et absolute
necessarium, ut prout de qui istam magis su-
ptionem sic uterent, ut uerum in iis Ecclesiis
prophetae iudicent, ubi aliquid sumptione, ac
multo magis ab ipso impietate, sed uel ex parte,
cum, uel magistratus, sed etiam, aut qui peris-
culosam sit reuera ueritate, ad hoc omni sumptione
relinquitur. Perceperit quod nulla eorum quam in iura
dictum sit, ut ipsi possit, uel nonnulla deum in
stadium ignorantia uel audacia peccent. At
enim, inquit, iubemus facere quod fecit Do-
minus: Concedo, sed ita, ut in illis etiam, quod
cienda precepit, primum consilium ipso suis
intentionem subsequantur, ut oculis sensu
habeamus, formam autem tenere in bono
quidem illo modo, si preceptum mandatum sit,
nec tamen quod per se non est necessarium
amplius, quam per se sit regendum. Ipsi sunt Christi
nos baptizati, quo uerbo certum est significari
quod immersionem. Num igitur male baptizati
sunt, qui aqua tantum injecta asperguntur? pro
quod est in illa uerbo necesse substatiale
crempe aqua ablatis recte obseruatum est
ab Ecclesia, immersione uero pro etatis et re-
gionum conditione uel reuera est uel in
simplicem asperersionem nulla cum baptismi
immutatione, quo quomodo commutata est.
Sed et in hac ipsa ueritate, quam instituit
Dominus, prout est (ut ante dixi) alios ex a-
liis partem, et uerum accepisse, adeoque omnes
ex uno poculo bibisse. Num igitur peccare
dicimus Ecclesias, quod quibus non alii alius

sacramenta traduntur, sed ex ministro, vel Diacono ma-
nu omnes singulis accipiunt, ex diversis etiam
personis debentes. Minime profecto: quoniam ipse
sumptus, non autem faciendo magis precise pre-
scribitur. Aliqui extendunt nobis opus, qui
aliter sentiunt, quia peculiaris ministerii ista
dignitatem praestare debent. Haec autem
ut melius etiam liquant, age paulo etiam plenius
hoc pertractemus.

Sacramenta divina sunt institutionis, itaque huma-
na auctoritate nihil illis addi aut de his debet
sed quoniam adicere quippiam, quoniam detrahere
meriti dicitur, hoc ipsum est, de quo quaeritur.
Qua de re, cum ista dici possint, ea de num-
mum attingam, quae ad istum institutum
pertinent. Ex his igitur, quae fecit ipse Christus,
et facienda nobis praecepit, quoddam esse dico,
quae si quis ullo modo erubet, nullum coenae
Domini dici possit celebrare: alia vero, quae et
iamsi non ea ipsa praecepta formae fiant, quae fa-
cta sunt a Domino, tamen habent intentionem,
quam vocant rationem, ite fieri dicantur, quae
dam denique, quae admittant, sedum talia sine je-
stione et confessione non possunt, tamen non
tanti sunt momenti, ut propterea vel existat,
mendum sit, coenam dei nullam celebrari, vel
illi sit inutilitas interesse pium bene conspici,
ita non possunt.

Primi generis sunt verbum institutionis Domini,
quod est post actionem, velut anima quaedam, et
ita quidem pure explicatum, ut integrum saltem
maneat doctrinae fundamentum, praeterea mi-
nister aut legitime vocatus, aut certe in legitimam
cathedram sedens: signum denique, datus est sumus
panis, itaque ubi vel nullum, vel ad alterum inuenerit,
tum est, vel explicatio illi verbi adiciatur, quae

fundamentum necessaria tollat nulla est, sed sal-
tem prorsus in more coena simulacrum.
Secundū genus sunt ipsa signorum materia,
et non sacramentalis rituum à Domino instituta,
cum forma, ut exempli gratia, Panis et vinum
sunt coena signa ex Domini institutione, ubi igitur
panis aut vini vel nullus est usus, vel nulla cer-
ta tempore copia, cum coena Domini nulla cele-
brabitur! Imò ritè celebrabitur, siquid panis
aut vini vicem, vel ex usu communis, vel pro tem-
poris ratione supplet, panis aut vini loco adhi-
beatur. Hac enim mens fuit Christi cum pane
ac vinum ad haec mysteria deligeret, ut propo-
sitis carum et vram signis, quibus et ipsa mē-
strum alitue, veram alimentam spiri-
tualem, velut ob oculos repraesentaret.
Itaque à Christi sententia nihil aberrat, qui
nullo prorsus novandi studio pro pane et
vino substituat, quae et si non patem, simi-
lem tamen alimentum analogum, habeant.
Desit etiam aqua, et tamen baptizans alioquin
differri cum adificatione non possit nec debet,
ut ex certe quavis alio ~~liquore~~ liquore, non
minus ritè, quam aqua illam baptizant. Neque
aliter de his rebus ipsi etiam superstitiosi
simi scholastici perijectores censuerunt. Quod
si res ita est, quā agitur de ipsa signorum ma-
teria, quae longe maxime est momenti, idem
multo magis sentiendum est, de quibusdam,
quantumlibet aliqui retinendis mysteri-
orum ritibus, sicut paulo ante diximus, de
quae sorte in locum nostrum fides apud nos
substitutum. Idem quatenus sentiam de ista
magna acceptione paulo ante dixi, ne misce-
re liceat quoque ac probe servari ipsam Chri-
sti consuetudinem, etiam ab his Eulais, ubi sum,

plis ista, qua prorsus ne opus est, et servatur,
etiam si in eorum ministerio non fuerint adeo,
demum ad studium superstitis, atque praeter,
similitudine et m. d. adfit.

Tertio generis est pauperum fractio, tunc si facere me,
m. d. ut quis illam m. d. adit, Christum qua,
dominam non inuentionem, neque, veterem illa m. d. i,
maum legatum disceditne aduibratum, sedet,
tem perit Christum, quas singularem pauperum tra,
de re videantur: quod quidam illi maxime velin
perpendere, qui istos pauperes corrupticis
reliquias in Ecclesiis sibi commissis modum pro,
figurunt. Sed in prophetia nulla ibi aera est,
ubi vitiis quicquam in hoc ipso, vel alio egerunt
ita admittitur. Certe mihi aliter videtur.
An n. obsecro aliter est de sacramentis, de
doctrina appendicibus, quam de doctrina ipsa ju,
dicandum? utique, si nullam esse Ecclesiam dicamus,
nisi ubi nullus est prorsus in cunctis doctrinae
dogmatibus, neque, refelluntur. Pauli Epistole
Corinthiam, et Galatas Ecclesiis inscriptae quum
tamen in cunctis ambiguntur. Et certe nisi
ita constitutum, in qua tandem opus foret cum
Ecclesia, satis scire consistemus? itaque ubi non
satis parum est Ecclesia, Ecclesia tamen est in qua
saluum nomen fundamentum ac nullum in quo
ubi actio locum dominice multum est, locum
tamen est, si praecipua, et m. d. sub eadem sublin
conseruentur, etiam si singulis sole in eam
gerantur.

His prorsus, quod de Ecclesia quae sit, sensum hanc
facile est inuentiones, quod si nimirum et
in semet ipsis et in fratribus reliqua speculare, qui
necis istis, aut etiam sinuaria corruptelis, et
fias, et aliorum conscientias non derideret, per
tuebant, prorsus de fide Christianismo p. m. d.

subdito ageretur. Neque verò hec dico, quod vel
omni suspitione, vel panis fractionem, inter
eos plene differentes nunciam, vel ideas corru-
ptelis comminandum putem, tandem abest ut eam
auctoribus subscribam, sed quoniam vixit iustis
et quae commendanda sunt Christiane caritati,
ad iis quae prorsus sunt exsecranda, prudenter
distinguenda se iudice, idque tamen non exar-
uit, sed prudenter prudenter. Est enim vix iustis
vel illud ad annullos fuit, aut praeteritum, tamen
an propterea Christiani non sunt, nec praeteritum
et ideo subeundi? non certe fratres non dicimus
quod eorum faciam communionem habere neque
nobis esse dicimus. Atque inquit, si videmus
illorum peccatis communicare, iam falsissima
est haec consuetudo. Nec enim ut vixit. De coena
dicam, si vixit, effundit, quod quidam, coepi,
enim ad eam meum adducit, sed de mea ipsa
scientia mihi laborandum est, itaque, et cum dicitur
Deus et cum homicidis, et cum fœderati fuerint
quidvis modo nulla mea culpa tales sunt, si ad
coenam caritatis et fœderis purgare spero, nihil
eorum iniquitatis mihi nocuerit. Et quod de me
vixit dico, etiam de doctrina dico, quam inter
cum nec Pastores satis parum faciunt, nec Audi-
tores satis recte percipiunt. Dicam etiam
amplius, si vel Turcam, vel Iudaeum Pastorem
quispiam, siue prudenter, siue imprudenter
admitteret, tota illius fœderis culpa in illam re-
cideret, nec ego propterea caute ad
mensam Dei invitare facerem. Quoniam alterius
conscientia impura, modo extra causam sin-
meam, quae pura est, non potest. Et ea ipsa
coena mihi pura est, quae impure illi prefa-
mus, ut vixit, obsecro eam et ipsa corruptela
polluimus, quae vel ipsa vixit, vel in firmi,

fate peccet aliquantulum in voce admittit fraude
 vultu, idcirco tanta nos ipsos beneficiis ultra pro-
 valemus et infirmis tunc sufficientias peritura,
 bimus? Porro, inquit, ut non iniquum videretur,
 dum peccato, patet non favore coram eorum,
 si videbimur. imo ne hoc quidem satis recte di-
 citur. Quid enim absurdum est, quam cum causa,
 re tanquam alicui videri fructum, qui in se ipso,
 item tunc, et in infirmitatem poterat? tibi, in-
 fructus parvis, sed integre datur, sibi in os, non
 in manus praebetur, nulla tamen vel supererogati-
 one, vel in pretio invidibili, latenti fore id
 nec potest, nec debet. ut tu certe id peccatum non
 committis, quod in te potius committitur. Quid enim
 igitur apud te, ipse, etiam prout se causa affe-
 ret, reprehendere id quod in te deliquit, infirmus
 frater, et commendam queritis edificandi cultus
 rationem. Interim sedulo cave, ne quasi de Chri-
 stianismi summa agatur, offensa respicias, et pro-
 posterum tu severitate illum perdas, illum quidem
 destruas, de ipsum autem oblatum illo beneficio
 prives. Effe n. non fructus, sed integre, non in
 manus, sed in os tibi parvis ille non recte datur
 parvis ille tamen, quod tibi datur et causas, quod
 non sibi recte datur: Aristocrates, et vi-
 rum, quod oblatum refugis, Christi sanguis est,
 sacramentaliter videtur, ut jam duplicis peccati
 nempe et contristati infirmi, patris, et me-
 glecti sancti benigne eramine teneatis. Die 13.
 Januarii 1576.

Theodori Beza Vezelii.

Lodovico Adamo Duisburgi.

Pax Christi.

Epistola, quam D. me Ludovicissime, dedisti,
 plena est non solum officii, sed etiam orationis.

203/

[Ancr. a. 7.]

Nr. 221]